

I skuggan av Ukraina – Kosovo och stabiliteten på Balkan

Att angripa en suverän stat och med våld lägga beslag på delar av dess territorium strider mot folkrätten. Upprördheten över kriget i Ukraina är mot den bakgrunden naturlig. Det är svårare att instämma i en retorik som ser det ryska angreppet som unikt. Ett av flera exempel på brott mot FN-stadgan är NATOS bombningar av förbundsrepubliken Jugoslavien 1999 och utropandet av Kosovos självständighet 2008.

Kriget mot Jugoslavien 1999

Bombningarna beskrevs som en humanitär intervention. Slobodan Milošević avskaffade Kosovoalbanernas autonomi och slog ned deras legitima motstånd med våld, varför det blev nödvändigt för USA och NATO att ingripa. Till det kan sägas att konflikten mellan albaner och serber började mot slutet av 1800-talet och likt andra motsättningar i regionen var en följd av långvarig stormaktsdominans och sen nationsbildning. Det rådde en diskrepans mellan etniska och geografiskt-politiska gränser som försvårade bildandet av nationalstater av nordisk typ. Termen autonomi hade för övrigt en annan innebörd än i Väst Europa. Den Åländska autonomin, t.ex., bygger på *makt delning* mellan landskapet Åland och staten Finland. Kosovo delade inte makten med någon efter de konstitutionella förändringarna 1974.

De autonoma provinserna Kosovo och Vojvodina var formellt delar av Serbien, men hade i federationen samma ställning som de sex republikerna. De kunde påverka politiska beslut i Serbien – som de inte var bundna av – medan republiken Serbien inte kunde ingripa i provinsernas angelägenheter. Detta blev tydligt när det albanska upproret 1981 slogs ned av federala styrkor – inte serbiska. Kosovo förlorade 1989 inte sin autonomi utan sin karaktär av stat, men varför skulle albanerna avstå från rättigheter man haft sedan 1974? – när Kosovo i praktiken blev republik inom ramen för en jugoslavisk konfederation. Efter Miloševićs fåfänga försök att återskapa autonomi utvecklade Kosovoalbanerna ett parallellsamhälle med egna institutioner. Detta accepterades av Serbien som förhandlade med den albanske ledaren Ibrahim Rugova om kompromisser i praktiska frågor, som högre utbildning. Rugova verkade för självständighet med fredliga medel, men 1996 och särskilt 1997, aktiverades en albansk guerilla: UÇK, Kosovos befrielsearmé. Man avrättade poliser och tjänstemän, inte minst albaner, samt tog med våld kontroll över områden på landsbygden. När UÇK behärskade nära hälften av territoriet svarade Serbien 1998 med en militär offensiv som neutraliserade gerillan. Det internationella samfundet ingrep och tillsatte en särskild observatörsstyrka, KVM, samtidigt som USA hade sin egen organisation (KDOM) i Kosovo.

Upptakten till bombningarna 1999 diskuteras ingående av den tyske brigadgeneralen Heinz Loquai i boken ”Kosovokonflikten – vägar till ett krig som hade kunnat undvikas.”¹ Den albanska gerillan UÇK konsoliderades med amerikansk hjälp via KDOM och samtalen i Rambouillet var aldrig seriöst menade. USA desavouerade den albanska självständighetsrörelsens ledare, Ibrahim Rugova och utsåg vid sittande bort UÇK till Kosovoalbanernas legitima representant. Förhandlingarna var över när USA begärde fri tillgång till Serbiens hela territorium för att stationera trupp efter eget gottfinnande.²

¹ Heinz Loquai. *Der Kosovo-Konflikt – Wege in einen vermeidbaren Krieg*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2000

² Kjell Magnusson. *Rambouilletavtalet*. Centrum för multietnisk forskning, Uppsala universitet 1999.
https://www.kjellmag.se/wp-content/uploads/Texter_Balkan/Kosovo/Rambouilletavtalet_1999.pdf

Det paradoxala är att läget var mer stabilt i mars 1999 än under hösten 1998 när USA hotat med intervention. Antalet flyktingar hade minskat och var större bland serberna (20%) än bland albanerna (15 %). Serbien hade vidare dragit tillbaka sina trupper, varför UÇK kunde återta de 30–40 procent av Kosovo man kontrollerat innan den serbiska offensiven sommaren 1998.³

Bombningarna pågick mellan den 24 mars och 9 juni 1999. Samtidigt förekom markstrider där UÇK, med stöd av NATO och Albaniens armé försökte invadera västra Kosovo men slogs tillbaka. Den jugoslaviska armén hade små materiella förluster. Man grävde ned sig, genomförde snabba omgrupperingar och använde attrapper som vilseledde amerikansk radar. Inför hotet om fortsatta bombningar av civila mål gav Jugoslavien upp. Kriget slutade med vapenstilleståndet i Kumanovo 10 juni och FN-resolutionen 1244. Den jugoslaviska armén och myndigheterna lämnade Kosovo.

Liksom i Irak 2003 präglades kriget av tvetydig propaganda. USA manade fram bilden av ett folkmord och talade om hur 100 000 ”försvunna män” befarades mördade. Samtidigt stod det klart att de skäl som legitimerat ingripandet i hög grad var en konsekvens av kriget. Antalet flyktingar steg markant efter den 24 mars, liksom dödssiffrorna. Till de pinsamma överdrifterna hörde den uppiktade ”hästskoplanen” som påstods avslöja Jugoslaviens krigsplanering. Den tyska underrättelsetjänsten hade missat att den ordform som användes för hästsko i de ”hemliga dokumenten” var kroatisk, inte serbisk.

Det är tveksamt om kriget kunde rättfärdigas. De albanska flyktingarna återvände, men över 200 000 serber, romer och andra fördrevs under de första veckorna efter kriget. Nästan lika många civila förlorade livet under perioden 15 juni 1999 - 31 december 2000 (1 257) som under striderna mellan gerillan och den serbiska armén 1998 (1 278).

Fryst konflikt eller erkännande?

FN-resolutionen 1244 talade om långtgående autonomi inom ramen för Jugoslavien. Ordningen skulle upprätthållas av NATO och europeisk polis. Trots den internationella närvaron genomfördes i mars 2004 pogromer som ledde till serbiska dödsoffer, förstörda hem, brända kyrkor och kloster samt människor på flykt. Fyra år senare förklarar sig Kosovo självständigt och har erkänts av ett stort antal länder, däribland Sverige. Kosovo är dock inte medlem av FN och har inte erkänts av 5 av EU:s 27 medlemmar.

2013 slöts den s.k. Brysselöverenskommelsen för att normalisera relationerna mellan Kosovo och Serbien. En viktig punkt var bildandet av en självstyrande *Union av serbiska kommuner* [Zajednica srpskih opština] något de albanska politikerna i Kosovo hittills vägrat genomföra. Från Serbiens sida uppmuntrade man serber i Kosovo att delta i olika samhällsinstitutioner, men man erkände inte Kosovo som suverän stat. I stället lyckades man övertyga flera av FN:s medlemsländer att dra tillbaka sitt erkännande, vilket betyder att det idag är en minoritet av FN:s medlemmar som erkänner Kosovo.

³ För hänvisningar till läger i Kosovo i denna och andra frågor jfr min text *Ett jubileum med besk eftersmak* (2019). <https://www.kjellmag.se/wp-content/uploads/Aktuellt/Ett-jubileum-med-besk-eftersmak.pdf>

Den serbiska balansgången försvårades när Ryssland angrep Ukraina. Av naturliga skäl kritiserade Serbien det ryska angreppet med hänvisning till folkrätten, men avstod från att införa sanktioner mot Ryssland.

Regimen i Kosovo tog fasta på Serbiens dilemma och förde en militant politik som dels gick ut på att motarbeta serbisk autonomi, dels markera Kosovos självständighet med olika åtgärder, t.ex. kräva att serberna i Kosovo bytte registreringsskyltar på sina bilar. Man skickade även tungt beväpnade säkerhetsstyrkor till de serbiska kommunerna i norr, vilket ledde till barrikader och upprörda känslor. En kris av den typen avvärjdes i höstas efter ingripande från USA, men situationen förvärrades när Pristina i december återigen beordrade säkerhetsstyrkor till norra Kosovo och arresterade ett antal serber som i protest lämnat Kosovos poliskår.

På nytt restes barrikader i serbiska majoritetsområden. I det läget begärde Serbien att få sända en begränsad militär styrka till Kosovo i enlighet med FN-resolutionen 1244. Den mördade premiärministern Zoran Djindjić gjorde detsamma i februari 2003, några veckor före sin död. Begäran avslogs och man fortsatte från omvärldens sida att mana ”båda parter” till lugn och inleda samtal om ett fransk-tyskt förslag till normalisering.

Samtidigt märktes en tydlig skillnad mellan USA och Tyskland. Tysklands utrikesminister var, liksom sina gröna partikamrater 1999, oförsonlig mot serberna, men även förbundskansler Scholz intog en hård attityd. USA, å sin sida, visade förståelse för serbernas oro och krävde att Kosovo förverkligade den serbiska autonomi man accepterat i avtalet 2013. Kosovos premiärminister, Albin Kurti, svarade att autonomin stred mot Kosovos konstitution och fick visst stöd av tyska diplomater och politiker. USA upprepade sina krav, och Tyskland liksom EU rättade in sig i ledet.

Krisen hårdnade den 26 december sedan Serbiens patriark Porfirije nekats inresa i Kosovo för att leda liturgin i patriarkatet i Peć, den Serbiska kyrkans centrum. När Kosovos premiärminister meddelade att han tänkte avlägsna barrikaderna om inte NATO gjorde det, försattes Serbiens armé i beredskap av president Vučić. Sedan spänningen lösts efter påtryckningar på Kosovo och Serbien, inträffade en ny kris kring den ortodoxa julen. En elvaårig pojke i enklaven Štrpce blev beskjuten när han tillsammans med en äldre kusin var på väg med det julträd som brukar brännas utanför kyrkorna i Serbien på julaftonens kväll. Förövaren tillhörde Kosovos säkerhetsstyrkor.

Det står klart att bombningarna 1999 och bildandet av staten Kosovo var ett misstag. Man kan inte på principiella grunder kritisera Rysslands annektering av Krim eller östra Ukraina och betrakta Västs agerande mot Serbien som legitimt. Antingen är staters gränser okränkbara eller kan de ändras när en stormakt så önskar.

Överhuvudtaget har USA och EU fört en kortsiktig politik som ofta förvärrat situationen på Balkan. Ansvar för kriget i Jugoslavien bärs av inhemska politiker, men man kan inte påstå att omvärlden haft enbart osjälviska motiv.⁴ I Bosnien har USA och EU genom avsteg från Daytonavtalet stött dem som vill skapa en bosnjakisk nationalstat i ett land där halva befolkningen inte är bosnjaker. Kroaterna i Bosnien har inte ens kunnat välja sin egen

⁴ K. Magnusson, *För trettio år sedan: Jugoslavien faller sönder*, 2021- <https://www.kjellmag.se/wp-content/uploads/Aktuellt/For-trettio-ar-sedan.-Jugoslavien-faller-sonder.pdf>

medlem av statspresidiet.⁵ I Montenegro har man ställt sig bakom en korrupt regim med kriminella kopplingar, samtidigt som amerikanska generaler har utmålat den Serbiska ortodoxa kyrkan som ett hot mot stabiliteten på Balkan.⁶ EU lät förra året Nordmakedonien börja förhandla om medlemskap mot att makedonierna erkänner att de egentligen är bulgarer och talar en bulgarisk dialekt.⁷

EU behandlar Balkan som en koloni. De utlovade medlemskapen har blivit alltmer avlägsna samtidigt som EU-länder kunnat tjäna pengar i regionen via företag och banker. Det amerikansk-europeiska förmyndarskapet har förhindrat långsiktiga politiska lösningar och bidragit till stagnation. Bistånd har ofta handlat om ideologisk påverkan och mindre om främjande av handel. Många på Balkan uppfattar politiken som hyckleri, eftersom den tycks strida mot de principer EU säger sig försvara.

Ett talande exempel är att ledningen för den Kosovoalbanska gerilla som 1999 fördes till makten av USA, med president Hashim Thaqi i spetsen, nu sitter åtalad för grova brott mot mänskligheten vid en specialdomstol i Haag.⁸ Detta sedan den schweiziske juristen Dick Martys rapport till Europarådet 2010⁹ slutligen togs på allvar. Förutom smuggling av vapen, droger och människor, var UCK skyldigt till massakrer och handel med fångars organ.

Den fransk-tyska planen

En ny version av en fransk-tysk plan¹⁰ för en normalisering av relationerna mellan Kosovo och Serbien presenterades av USA och EU i slutet av januari 2023. Principerna bygger på hur relationerna mellan de två tyska staterna hanterades under kalla kriget, en modell vars relevans kan ifrågasättas. I den slutliga versionen som publicerades av EU den 27 februari,¹¹ efter mötet mellan president Vučić och premiärminister Kurti i Bryssel, handlar det inte längre om ett explicit ”ömsesidigt erkännande”, vilket dock spelar mindre roll. I praktiken måste Serbien utifrån bl.a. ”FN:s principer om staters suveränitet”, acceptera att Kosovo blir medlem i alla internationella organisationer samt i övrigt har de attribut som tillkommer en självständig stat.

En viktig punkt rör en ”lämplig nivå för den serbiska folkgruppens självstyre”, en annan talar om en ”normalisering” av den serbiska ortodoxa kyrkans ställning samt ”en hög nivå av skydd av det serbiska religiösa och kulturella arvet”. I båda fallen ”enligt europeiska modeller.” Man tänker osökt på Åland och den tyska minoriteten i Belgien¹², eller på munkrepubliken Athos.

⁵ K. Magnusson. *Valen i Bosnien: Konstitutionell och politisk kris*. 2018. https://www.kjellmag.se/wp-content/uploads/Aktuellt/Valen-i-Bosnien_konstitutionell-och-politisk-kris_KM-3.pdf

⁶ K. Magnusson. *Montenegro – de sista kommunisterna*, 2020. https://www.kjellmag.se/wp-content/uploads/Aktuellt/Montenegro_de-sista-kommunisterna.pdf

⁷ K. Magnusson. *Fransk fadas förvärrar krisen på Balkan*. 2022. <https://www.kjellmag.se/wp-content/uploads/Aktuellt/Fransk-fadas-forvarrar-krisen-pa-Balkan.pdf>

⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo_Specialist_Chambers; <https://www.scp-ks.org/en>

⁹ Jfr <http://www.assembly.coe.int/CommitteeDocs/2010/ajdoc462010prov.pdf> samt

<https://pace.coe.int/en/files/12608>

¹⁰ Planen hade helt eller delvis publicerats i albansk och serbisk press hösten 2022. Den 23 februari kunde man läsa den senaste versionen i Belgradtidningen *Danas* 23, <https://www.danas.rs/vesti/politika/sta-pise-u-francusko-nemackom-dokumentu-o-kosovu/> återgiven på engelska av *Serbian Monitor*

<https://www.serbianmonitor.com/en/what-does-the-french-german-plan-for-kosovo-contain/>

¹¹ https://www.eeas.europa.eu/eeas/belgrade-pristina-dialogue-eu-proposal-agreement-path-normalisation-between-kosovo-and-serbia_en

¹² <https://ostbelgienlive.be/>

Detta har betydelse eftersom makthavarna i Kosovo gärna talar om ”bysantinska” minnesmärken och konstitutionen¹³ värnar Kosovos kulturarv.

Det har framgått att konsekvenserna för Serbiens del, om man inte accepterar förslaget eller vägrar gå med på sanktioner mot Ryssland, kommer att bli kännbara. Ett serbiskt EU-medlemskap skjuts på framtiden, visumbefrielse för serber avskaffas, utländska investeringar i Serbien upphör, respektive dras tillbaka. Till det kommer ytterligare politiska och ekonomiska åtgärder.

Reaktionerna i Serbien har varit blandade. President Aleksandar Vučić har påtalat situationens allvar och pekat på riskerna om man vägrar förhandla. I början av februari besökte presidenten parlamentet, där han möttes av den nationalistiska oppositionens plakat med påskriften ”förrädare” och ”kapitulation”. Vid ett tillfälle utbröt slagsmål och presidenten skyddades av vakter och partikamrater.

Dagarna innan publicerades två manifest. *Uppropet på den Helige Savas dag*, undertecknat av akademiledamöter, professorer och kulturpersonligheter, avvisade förslaget, medan en grupp författare, journalister och universitetslärare bakom den s.k. *Appellen* godtog det.

Det visade sig emellertid att även de som accepterade förslaget hade förbehåll. Professorn i statsvetenskap, Ivo Visković, menade i ett populärt TV-program¹⁴ att uttrycket ”alla internationella organisationer”, borde ersättas med ”alla regionala organisationer”, dvs NATO och EU kunde accepteras, men inte FN. Även litteraturprofessorn och politikern Vladeta Janković motsatte sig Kosovos medlemskap i FN.

Det är uppenbart att många inte ser förslaget som ett ultimatum, utan som en inbjudan till förhandlingar. Samtidigt förekom en egendomlig diskussion där politiker som 2008 inte kunde förhindra Kosovos självständighet, ansåg att Serbien hamnat i en svår situation eftersom den sittande presidenten var en dålig förhandlare.

Enligt en opinionsundersökning presenterad 13 februari menade 57 procent av de serbiska medborgarna att man borde förhandla, under förutsättning att Kosovo inte erkändes och inte blev medlem i FN: Om detta vore ett krav, var 80 procent emot förslaget.¹⁵

Mot den bakgrunden är det inte märkligt att president Vučić i en längre intervju för serbisk TV den 28 februari¹⁶ framhöll att han var beredd att förhandla, men inte hade för avsikt att erkänna Kosovo eller acceptera Kosovos medlemskap i FN. Programledaren Zoran Stanojević fick inget direkt svar på frågan om detta är möjligt med tanke på att förslaget inte är förhandlingsbart. Å andra sidan kräver inte USA och EU ett explicit erkännande och Serbien beslutar inte om Kosovos status i FN.

Mycket handlar om känslan av att ha blivit utsatt för en djup orättvisa. Ivo Lompar, professor i serbisk litteratur, sade i en TV-kommentar: om Serbien inför sanktioner mot Ryssland erkänner man att NATO hade rätt att bomba Serbien.¹⁷ I *Politika* menade dock sociologiprofessorn Vladimir Vuletić under rubriken ”Pengarna eller livet” att om någon

¹³ https://mapl.rks-gov.net/wp-content/uploads/2017/10/1.CONSTITUTION_OF_THE_REPUBLIC_OF_KOSOVO.pdf

¹⁴ *Utisak nedelje*, 5.2.2023.

¹⁵ *Danas* 13.2.

¹⁶ https://www.youtube.com/watch?v=vMd_-gZxpyU&t=95s

¹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=C1Gi9dgPhxU>

bryter sig in i ens hem och kräver att man överlämnar familjeklenoderna, följer de flesta människor uppmaningen, av omsorg om sina barns framtid. Detsamma gäller Serbien, trots att man behandlats orättfärdigt.¹⁸

Myter

Inte sällan hävdas att serbernas hållning till Kosovo är en myt. Slaget vid Trastfältet 1389 förlorar sig i historiens dunkel och borde inte spela någon roll idag. Det är emellertid ingen myt att Kosovo länge var serbiskt.

Kosovo och Makedonien ingick i en serbisk statsbildning under Nemanjadynastin (1166–1371). De serbiska furstarna byggde kyrkor och kloster som idag tillhör världsarvet. 1219 bildades det autokefala ärkebiskopsdömet i Peć (Kosovo), som 1346 upphöjdes till patriarkat,

Det serbiska patriarkatet avskaffades av turkarna 1463, men tilläts åter verka mellan 1557 - 1766 för att slutligen återupprättas 1920. Under osmanerna förändras befolkningsstrukturen av krig och migrationer, men Kosovo hade fram till 1800-talets andra hälft serbisk majoritet. De flesta ortnamn i Kosovo har för övrigt sydslaviskt ursprung. Det gäller även provinsens namn: *Kos* betyder trast (jfr *Kosovo polje*, Trastfältet).

Mot slutet av 1800-talet fördrevs ett stort antal serber, vilket för alltid ändrade Kosovos etniska struktur. Området erövrades av Serbien 1912 och enligt folkräkningen 1921 talade 60 % av invånarna albanska.¹⁹

För Serbien innebar införlivandet av Kosovo att en historisk kontinuitet återupprättats. För Balkans albaner var Kosovo del av en stat man strävat efter sedan 1878.

Framtiden

Det internationella samfundet begär att Serbien skall godkänna ett brott mot FN-stadgan och de som stod bakom bombningarna 1999 har tagit på sig rollen som medlare. Samtidigt kräver de att Serbien genomför sanktioner mot Ryssland med hänvisning till landets folkrättsvidriga krig och annektering av ukrainskt territorium.

Det bisarra är att det inte finns en ”kosovarisk nation” som kan göra anspråk på självständighet. Den amerikanska frasen ”the people of Kosovo” är albaner som likt andra albaner under hela 1900-talet strävat efter en gemensam statsbildning, även om det innebar samarbete med Mussolini och Hitler. Frågan är om republiken Kosovo är en del av drömmen eller avsedd att förhindra den. I vårt fall har statsbyggnadsprojektet blivit ett demokratiskt och ekonomiskt fiasko, ett generande exempel på vanstyre och korruption där EU bidragit med stora summor, men saknat kontroll.²⁰

De flesta serber är emot ett självständigt Kosovo. Å andra sidan kan man undra om det ligger i Serbiens intresse att införliva ett område med en fientligt inställd befolkning? Ingen har

¹⁸ <https://www.politika.rs/scc/clanak/536686/Pogledi/Pare-ili-zivot>

¹⁹

https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D0%9A%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B8_%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D1%85%D0%B8%D1%98%D0%B5

²⁰ Capussela, Andrea Lorenzo. 2015. *State-Building in Kosovo. Democracy Corruption and the EU in the Balkans*. London; New York: I.B: Tauris & Co Ltd.

heller förklarat hur en sådan integration skulle genomföras på fredlig väg. Särskilt inte de få men högljudda nationalistiska rösterna i Serbiens parlament.

Då och då har det i Serbien funnits tankar på en delning av Kosovo och Metohija. Det skulle innebära att kommunerna i norr med serbisk majoritet tillfaller Serbien, medan enklaver i andra delar av Kosovo får autonomi, samt att kyrkor och kloster som sedan medeltiden tillhör den Serbiska ortodoxa kyrkan, och är en del av UNESCO:s världsarv, får exterritoriell status och internationellt skydd. Övriga områden blir en del av Albanien.²¹

Detta skulle gå albanerna till mötes och lägga grunden till en historisk kompromiss mellan serber och albaner, vilket är en förutsättning för stabilitet på Balkan. En sådan uppgörelse har ibland setts som del av en bredare lösning där serbiska och kroatiska områden i Bosnien förenas med Serbien, respektive Kroatien.²² Förslaget är dock kontroversiellt med tanke på följderna för bosnjaker och i synnerhet makedonier.

Om rätten till nationellt självbestämmande måste stå tillbaka för principen om okränkbara gränser borde emellertid även ett helt självständigt Kosovo vara uteslutet. Inte heller kan man skapa en nationalstat i Bosnien om endast 50,11 % av invånarna är bosnjaker. I det läget borde omvärlden uppmuntra det ”Öppna Balkan” som Albanien, Nordmakedonien och Serbien tagit initiativ till, dvs. ett frihandelsområde och ett kulturellt-politiskt närmande mellan länderna på Balkan. Inom den ramen är för övrigt konfederala lösningar tänkbara.

Vill man ha fred och välstånd på Balkan bör USA och EU upphöra med en ”söndra-och-härska” politik som ständigt genererar nya konflikter och ser den egna närvaron som nödvändig, även utanför protektoraten Kosovo och Bosnien. Samtidigt bör EU ge Balkanländerna samma status som Schweiz och Norge i relation till Unionen. Idén att ett EU-medlemskap som aldrig förverkligas kan fungera som morot har nått vägs ände.

Mötet i Ohrid

Den 18 mars arrangerade Nordmakedonien ett möte i Ohrid där företrädare för USA, EU, Kosovo och Serbien deltog. Trepartsförhandlingarna tog 13 timmar och både president Vučić och premiärminister Kurti förklarade sig villiga att fortsätta förhandlingarna utifrån EU-förslaget den 27 februari samt det ”Annex rörande genomförande” som antogs i Ohrid.

Annexet är en integrerad del av överenskommelsen och innehåller viktiga preciseringar. För det första är förhandlingarna en del av den process som leder fram till EU-medlemskap. Om någon av parterna inte fullgör sina förpliktelser kommer det att påverka medlemskapet och möjligheten att erhålla medel från unionen.

²¹ Detta är vad historieprofessorn och före studentledaren Čedomir Antić skriver i sin politiska självbiografi: jfr Antić, Čedomir. 2021. *O revolucionarima, kriminalcima i drugim namernim prolaznicima*. Beograd: Laguna., str. 456. Nyligen (Politika 16.2.2023) ändrade han dock uppfattning inför omvärldens ultimatum, <https://www.politika.rs/scc/clanak/537428/Pogledi/Kosovo-je-Srbijamen> Synpunkterna har framförts av andra, t.ex. författaren Dobrica Ćosić (1921–2014, en tid Jugoslaviens president (1992–1994)).

²² Jfr Timothy Less artikel 2016, Dysfunction in the Balkans, <https://www.novaeuropa.co.uk/the-end-of-the-post-yugoslav-settle/> och hans The Balkan Question, 2021, <https://engelsbergideas.com/essays/the-balkan-question/>. Idén togs upp av Sloveniens premiärminister Janez Janša 2021 och möttes av stark kritik. <https://www.dw.com/de/sloveniens-premier-will-westbalkan-grenzen-ver%C3%A4ndern/a-57216430>

Parterna kommer för det andra att inom trettio dagar att bilda en uppföljningskommitté som under ledning av EU följer genomförandet avförhandlingarna. Inom 150 dagar kommer en givarkonferens att sammankallas för att stödja utvecklingen i Kosovo och Serbien, under förutsättning att förhandlingsramens punkter har tillgodosetts.

Av intresse är att parterna genomför sina åtaganden var för sig och inte kan fördröja en åtgärd med hänvisning till motparten. Den ordning i vilken olika punkter genomförs spelar ingen roll.

För Serbiens del är det av stor vikt att annexet slår fast att den serbiska självstyrelsen i Kosovo bygger på beslut som tidigare fattats i dialogen mellan parterna. Det innebär att albanska politiker inte längre kan hänvisa till Kosovos konstitution som hinder för en *Union av kommuner med serbisk majoritet*. Det är dessutom EU som har tolkningsföreträde vilket bekräftas av USA:s ambassadör i Belgrad, Christopher Hill, som understryker att ZSO (det serbiska självstyret) är en del av Brysselöverenskommelsen 2013 och bör utformas i enlighet med redan fattade beslut.²³

Uppenbarligen anser USA att Serbiens intressen på något sätt måste tillgodoses. Man kan även konstatera att Kosovo i amerikanska UD:s senaste rapport beskrivs som ett korruperat samhälle, präglad av våld mot kvinnor och hot mot minoriteter,²⁴ medan EU beklagar våldet mot serber i Kosovo.²⁵ Samtidigt kan man lägga märke till att den tyska ledamoten av Europaparlamentet Viola von Cramon (de gröna) sin irritation över att den ”serbiska listan” i Kosovo inte vill delta i valen innan det serbiska självstyret har införts.²⁶

Mötet i Ohrid ledde till intensiva diskussioner i pressen och i Tv-kanalernas samtalsprogram. Protesterna från de nationalistiska partierna i parlamentet, som utgör en minoritet, försöker mobilisera människors känslor. De har anordnat demonstrationer²⁷ där språkbruket var militant och riktade sig mot den nuvarande politiska ledningen. Samtidigt har de, vilket visade sig i en Tv-debatt²⁸, svårt att tala om hur Kosovo åter skall bli en del av Serbien. Man betraktar albanerna som en minoritet i Serbien – inte en majoritet i Kosovo – och menar att Serbien aldrig kan acceptera att en del av landets territorium rycktes loss av en stormakt. Man motsätter sig varje förhandling och hoppas på stöd från de fem EU-länder som inte erkänt Kosovo (men står bakom en normalisering). Framför allt menar man att frågan kan lösas först sedan kriget i Ukraina är över och förväntar sig hjälp av Ryssland och Kina. Samtidigt har överenskommelsen i Ohrid mött häftig kritik i Kosovo, särskilt det serbiska självstyret, och häftiga demonstrationer mot Kurti och hans regering har ägt rum.²⁹ Inför risken att Kosovos albaner säger nej till omvärldens lösning har Albaniens president Rama ställt sig bakom förslaget till normalisering och uttryckt sitt stöd för Albin Kurti.

Kjell Magnusson
April 2023

²³ <https://www.politika.rs/scc/clanak/544388/hil-zso-model>

²⁴ <https://www.politika.rs/scc/clanak/543793/stejt-department-kosovo-korupcija>

²⁵ <https://www.blic.rs/vesti/politika/izvestaj-evropske-komisije-o-kosovu/7z1skzl>

²⁶ <https://www.politika.rs/scc/clanak/544383/viola-fon-kramon-srpska-lista>

²⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=6g9UjpSnSZo&t=61s>; <https://www.youtube.com/watch?v=xIm0fqKpkcs>;
<https://www.youtube.com/watch?v=dZ4Ln7Uxhag>

²⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=9gdOEw4-BPg&t=2614s>

²⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=4J50pYyiS9k>